

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԶՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 15 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1854

ԹԻՒ 459

ԶՄԻՒՌՆԻԱ • 15 ՅՈՒՆՎԱՐԻ

Տարակոյս չիայ թէ քաղաքական գործքերը խիստ ծանր կացութեան մը մէջ կը գտնուին, ուստի և քաղաքական ընդհանուր պատերազմի մը ծագիլը յայտնաբերելու կերպի. զոր Վաղրիայ և Վաղրիայ լրագրողները ըստ մեծի մասին հակամեծ են ևս առաւել ժողովները՝ իրենց գրգռական և թշնամական խօսքերովը և Վաղրիայ այս ամէն նային յիշեալ մեծ տեղութեանց կառավարութիւնները՝ ամէն կերպ ազդու և հարկաւոր միջոցները ի գործ դնելով Ռուսիոյ տեղութեան յարաւորութիւնը արգիլելու և Վարձարգոյն Վրասն իրաւունքը պաշտպանելու համար, միանգամայն խոհեմութիւնը և չափաւորութիւնը ձեռքէ ձեռք անցնելով, որպէսզի, եթէ կարելի է, բարեկամական և երկու կողմանց պատուաւոր կերպիւ փախան մը տալով թուրքաստանի և Ռուսիոյ մէջ պատահած գիշարող մէջին, և քաղաքական ընդհանուր պատերազմը արգիլելու. որուն արեւմտահեղ սոսկ կարի հետեւութիւնները ոչ միայն քաղաքական անձինք, այլև իւրաքանչիւրը կրնայ գուշակել:

Վաղրիայ կառավարութեան պաշտօնական օրագիրը Վաղրիայ անուն, չորսերեքական նշանաւոր գրուած մը կը հրատարակէ գեղարվեստի 30 ամ տարւոյ ըստ նոր տուեալի: Այս գրութիւնը արտաքին գործոց պաշտօնային մասին Տուրքիոյ տը Ռուս անտարմասն տեղեկութիւններ կուտայ օտար տերութեանց քով եղած Վաղրիայի գեղարվեստի Վաղրիայի կայսեր կառավարութիւնը՝ միարանութեամբ Վեդին Ռուսիոյ կառավարութեան, բռնած է այս մէջին սկիզբէն ի վեր: Վերջին ընթերցողները պիտի տեսնեն այս գեղարվեստ:

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՆՈՒՄՆԵՐ

Նոյնիս Վաղրիայ 59 և 60-ական թուականներէն հրատարակուող Դնոյնագիրքի մասին յիշատակելով ըստ Բանաստեղծական միջոցս հետեւի մը խօսք:

(Զարուհիութիւն 11)

Այս տաճարին հիմնադրութեան ինչուան Վրաստան համառօտ տեղեկութիւն մը օգտելով տալ քանի մը տողով, անգիւշաբար վերջին տը խալ մըն ալ կը սպարդեցնէ ներկայ 64 թուոյն վերջարանին մէջ: Եթէ միայն մարգարէն երկրորդ անգամ չենել տուաւ (տաճարը) ու սեղանին կրակը հորէն հանելով բերաւ, կ'ըսէ: Եթէ Վրասնի համար թէպէտ զանազան կարծիքներ կան, բայց ոչ թէ մարգարէ, այլ քահանայ ըլլալուն վրայ, ոմանք քահանայ ըլլալը կ'ընդունին, և ոմանք ոչ, իսկ մարգարէ ամենին տեղ մը յիշուած է: Երկրորդ, ինչպէս վերը խօսեցանք, Վարեանի գերութեան եօթանասուն տարի ետքը, Յեսու (Հովսէփէկեանց և Օօրա բաբէլ Վաղրիայի անց եկան ու կործանեալ տաճարը նորէն շինեցին. իսկ Վրասնի փոխտէն և թէ տարի ետքը եկաւ ու Վրաստանի պարիսպները ու այրած դռները շինեց, և ուրիշ շատ բարեք ըրաւ ազգին. իսկ տաճարին բնաւ չգլուցաւ, որովհետեւ արդէն շինուած էր:

Թիւ 67 Վանասիրականին նա շին մէջ լատինացի մանքին վրայ խօսելով, «այս եկեղեցւոյն տեղը կ'ըսէ, Վրաստան իւր տաճարներու աշակերտներովը կերակուր կերեր է»: Աւետարանին պատմութեանը նայելով՝ Վրաստանի իւր տաճարներու աշակերտներով հաց կերած տեղը վեր:

(1) Տե՛ս Աւր. 454 թերթին Յաւելուածը և 455-456 թերթերը:

նախան գրուածոյն բովանդակութեան, թէ Վաղրիայ կառավարութիւնը մտերմութեամբ չափաւոր լեզու մը գործածելով, և գաղղիական ու անգլիական նաւատորմից (և Օւոլը մտնելը) դաշնադրութեանց դէմ չըլլալը բացատրելով, միանգամայն իւր հաստատուն դիտաւորութիւնը կը յայտնէ ի պաշտպանութիւն իրաւանց Վարձարգոյն Վրասն և կը լրջեցնէ իւր չըլլալը բացատրելով, Վրասնի միտքով Ռուսիոյ կառավարութեան խոհեմութեանը վրայ, թէ պիտի չուզէ ընդհանուր պատերազմի մը վտանգին մէջ ձգել Վրասնի, ուր մօտ առեւտրային սպառնալիք անհապաղ խռովութեանց ցաւալի հետքը տակաւին ջնջուած է: (Հաւանիկ յիշեալ պաշտօնական գրուածքը:

«Վարձարգոյն»

«Վրասնի գործքերը ծանր դարձուածք մը ընդունելուն պատճառաւ, և ժամանակիս պարագայները նոր պարտաւորութիւններ դնելով վերահաս Վրասնի կառավարութեանը վրայ, կը փութամ յիշեցնել ձեզ մեր անխնայ ջանքը զոր անգիւշար ի գործ դրինք շփոթութեանց առաջը առնելու համար, որովք ծանրագին կը պատահան Վրասնի ժողովրդից»:

«Ուրք Տեղեկաց խնդիրը՝ աղէկ չըսեցողութեամբ կամ աղէկ չիմացողութեամբ, Վերջապահի գահձին երկիւղ և գրգռութիւն պատճառաւ էր. ուստի աշխատեցանք հանգարտեցնել այս անհանգստութիւնները՝ հաւատարմութեամբ և կատարեալ բացատրութեամբ: Այնպէս երեւցած էր մեզ թէ, այս օրինակ մէջ մը աւելի աղէկ կը լար որ բացատրութիւն հետեւ ի տեսարանին ուր ծագած էր, հաստատուն պահելով միշտ Վարձարգոյն Վրասն իրաւունքը: Այս մեր կարծիքը հաճելի չեղաւ Ռուսիոյ կառավարութեանը, վասնորով Վերջագոյն իշխանը հրաման ընկալաւ Վրաստանի մարտի երկուսէն: Վրաստան կը համարուի ըսելու ար, եթէ մեր վրայ կարծուած

անձնաշահ դիտաւորութիւնները ունեցած ըլլալինք, եթէ մեր վաղեմի և անհերքելի արտօնութեանց պահանջով մեծ չափաւորութեամբ ըրած չըլլայինք, այս արտաքին կարգի դեպքանին պաշտօնը անմիջապէս երթալով պիտի ըլլար խռովութեան մը, զոր կարող եղանք արգիլելու:

«Վրաստանի մայր սրբազան տեղեաց գործը գիշանալով, և ըստ վրայութեան նոյն իսկ Վրասնի խոհեմութեան հաճելի կերպիւ կարգադրուելով, ուրիշ գիշարութիւն մը երևան ելաւ: Վերջագոյն իշխանը երաշխաւորութիւններ խնդրեց Վրասնի եկեղեցւոյն արտօնութեանց հաստատուն մնալուն համար: Վերջապահի դաշնից չէր հաստատուել, յատուկ դէպք մը յառաջ բերելով, թէ այս արտօնութիւնները բռնաբարեալ էին. իսկ Վարձարգոյն Վրասն, ընդ հակառակին հրապարակաւ կը հաստատուէր իւր քրիստոնէայ հպատակաց կրօնական ապահովութիւնները»:

«Յանկարով դիւրացնել այսպիսի մէջ մը, որ եթէ մէկ կողմէն Վրասնի վերահպատակին իրաւանքը կը վերաբերէր, միւս կողմէն Վրասնի վերահպատակին կայսեր խոհեմութեանը կը զգուշէր: Վաղրիայ կայսերական կառավարութիւնը միարանութեամբ Վեդին Ռուսիոյ կառավարութեան, խնամով հոգ տարաւ հետը մը գրուելուն ի համաձայնեալ այսպիսի խառն և միանգամայն փափուկ օգուտները, որոնք այս գործին մէջ ամփոփեալ էին: Վերջապահի դաշնից չէր կրնար մոռնալ զարեւմտական երկուսէն և զհաւատարմութիւնը, որով աշխատեցանք այս դժուար գործը լծեցնելու. գիտե՛նք թէ մեր չափաւորութեան պատճառը միայն Վարձարգոյն Վրասն ընդդիմութիւնը չէ, որ հաճութեան չուզեց տալու Վրասնի խորհրդակցութեան ըրած առաջին կարգադրութեանը»:

«Այս անձնաշահ բանախօսութեանց ընթացքին մէջ, ծանր դէպքեր պատահած էին: Ռուսաց բանակ մը Վրասնի անցնելով յարձակած էր, կատարեալ խաղաղութեամբ ժամանակ, օսմանեան կայսերութեան երկու նահանգները»:

Թիւն ինչ վրաստանի հետեւանք ունեցաւ իւրեան, Վրաստան է նաև հաստատուութեան յիշել միայն վերջին ժամանակին մէջ սուրբ Վրասնի մեծագումար պարտքերը որ հատուցէ՝ գրեթէ չհաստատու ըլլալով. և թող եկեղեցական անօթները, այլև ուրիշ հարկաւոր առանին կահկարաւքները անգամ ծախելով, և մէկ կողմէն ալ ազգին բարեկալի մասին ըրած օգնութիւնը հասնելով՝ հազիւ թէ կարաց աղատիլ պարտաւորաց ձեռքէն, և մինչև հիմա մեծամեծ ծախքերը ամենին պակաս չեն, զորոնք յիշել ծանրութիւն կ'ըլլայ. և ինչպէս կրնար դիմել վերջին տարիներու նոյն երազած մոտացածին գումարը, որնոր մոտակա անգամ ծիծաղելի է թող թէ հաւատարմութեան օգուտը, Վարդուհի մէկը ձեռքէն մեզ մէջ, սաստիկ զքոտ քիշեր մը ծամբող դուրսին կ'ընէ, ու ջուրտն ու սառը մինչև ըզնիւ թափանցելով՝ երբ կը ցանկար մեծ ու բոցաւոր խորհուրդ մը յանկարծ ծամբուն վրայ փոստայ մը (կը լրջող օճէի) կը տեսնէ, ու կրակ կարծելով փայտ ու կոշիկ կը իջէ վրան, ու կը սկսի բոլոր շնչով փչել որ բռնիկ, ու անոր ջերմութեամբ իւր սառած ու պղծած զգայարանները տաքան. ողորմելին իւր մոլոր երեւակայութեան խաղաղութեամբ չէր գիտեր թէ՛ կենդանին միայն փայլունութիւնը ունի բոցին և ոչ ջերմութիւնը: Այսպէս երբեմն մարդոյս բաղձանքը ու անկանոն խորհուրդները երեւակայութիւն չիմտելով, ստուգութիւնը ճշմարտութեան ու ճշմարտութիւնը ստուգութեան կերպարանքով կրնան կայանալ իւրեան: Այս համառօտ յիշատակութիւնը ընկելու ետքը՝ զառնանք կրկին մեր յանձնաւորած պարտքերին հատուցանելու ուսումնական ճանապարհորդին:

